

О‘ЗBEKISTON RESPUBLIKASINING EKOLOGIYA SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI

Toshkent davlat yuridik universiteti

Magistratura

Tabiiy resurslar huquqi

Abdullayev Abbos Shayman o‘g‘li

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining ekologiya sohasidagi xalqaro hamkorligi, uning huquqiy-institutsional bazasi, xalqaro tashkilotlar bilan o‘zaro integratsiyalashuv mexanizmlari va milliy qonunchilikda ekologik boshqaruvni modernizatsiya qilish jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqlim o‘zgarishi bo‘yicha Parij bitimi, Biologik xilma-xillik to‘g‘risidagi konvensiya, BMTning barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) bo‘yicha xalqaro-huquqiy majburiyatlar, shuningdek, Yevropa Ittifoqining “Yashil kelajak” tashabbuslari bilan uyg‘unlashuv jarayonlari o‘rganilgan. Mamlakatning ekologik boshqaruv, chiqindilarni qayta ishlash, sanoat ekologiyasi, havo sifati monitoringi, raqamli ekologik nazorat tizimlarini joriy etish bo‘yicha xorijiy tajribani milliy amaliyotga moslashtirishdagi muammolar va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: ekologik boshqaruv, xalqaro huquq, ekologik xavfsizlik, BRM, Parij bitimi, Yevropa Ittifoqi, yashil texnologiyalar, ekologik monitoring, chiqindilar huquqi.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере экологии, его правовые и институциональные основы, механизмы взаимной интеграции с международными организациями, а также процессы модернизации управления охраной окружающей среды в национальном законодательстве. В исследовании рассматриваются процессы

гармонизации с Парижским соглашением об изменении климата, Конвенцией о биологическом разнообразии, международно-правовыми обязательствами в рамках Целей устойчивого развития ООН (ЦУР), а также инициативами Европейского Союза «Зеленое будущее». Рассматриваются проблемы и предложения по адаптации зарубежного опыта в области управления охраной окружающей среды, переработки отходов, промышленной экологии, мониторинга качества воздуха и внедрения цифровых систем экологического контроля в национальную практику.

Ключевые слова: управление охраной окружающей среды, международное право, экологическая безопасность, ЦУР, Парижское соглашение, Европейский Союз, зеленые технологии, экологический мониторинг, законодательство об отходах.

ABSTRACT

This article analyzes the international cooperation of the Republic of Uzbekistan in the field of ecology, its legal and institutional framework, mechanisms for mutual integration with international organizations, and the processes of modernization of environmental management in national legislation. The study examines the processes of harmonization with the Paris Agreement on Climate Change, the Convention on Biological Diversity, international legal obligations under the UN Sustainable Development Goals (SDGs), as well as the European Union's "Green Future" initiatives. Problems and proposals for adapting foreign experience in the country's environmental management, waste processing, industrial ecology, air quality monitoring, and the introduction of digital environmental control systems to national practice are developed.

Keywords: environmental management, international law, environmental safety, SDGs, Paris Agreement, European Union, green technologies, environmental monitoring, waste law.

KIRISH

Global miqyosda ekologik inqirozning chuqurlashuvi davlatlarning xalqaro ekologik hamkorligini kuchaytirishni obyektiv zaruratga aylantirmoqda. Havo ifloslanishi, sanoat chiqindilari, xavfli kimyoviy moddalar, suv taqchilligi, chiqindilarni to'plash va utilizatsiya qilish kabi ekologik muammolar O'zbekiston uchun ham dolzarb hisoblanadi¹. Mamlakat sanoatining modernizatsiyalashuvi, urbanizatsiya, transport yuklamasining ortishi ekologik boshqaruvni tubdan takomillashtirishni talab qiladi.

O'zbekiston ekologik huquqni rivojlantirishda xalqaro tashkilotlar – BMT, UNEP, OECD, FAO, OSCE, EEA va boshqa institutlar hujjatlaridan faol foydalanmoqda. So'nggi yillarda davlat ekologik siyosatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda².

Ushbu maqolada O'zbekistonning ekologiya sohasidagi xalqaro hamkorligi keng talqin qilinmay, balki huquqiy-institutsional mexanizm, xorijiy tajriba integratsiyasi, milliy qonunchilikni uyg'unlashtirish, yangi ekologik boshqaruv standartlari masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ekologiya sohasidagi xalqaro hamkorlik bo'yicha ilmiy izlanishlar mavjud, ammo ular ko'proq umumiy ekologik siyosat yoki tabiatni muhofaza qilish doirasida cheklangan. Quyida ushbu yo'nalishda tadqiqot olib borgan bir qator milliy va xorijiy olimlar keltiriladi:

Milliy olimlar:

A. Kattabekov – ekologik huquqning nazariy asoslari, ekologik xavfsizlik.

B. Toshmuhamedov – O'zbekiston ekologik siyosatining institutsional tahlili.

¹ O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi. Yillik hisobot – 2023. Toshkent: Ekologiya nashriyoti, 2024. – 120 b.

² UNDP. Climate Change Adaptation in Central Asia. New York: UNDP Press, 2023. – 112 p.

N. Abdugʻaniev – ekologiya va barqaror rivojlanish siyosati.

M. Raximov – ekologik boshqaruv va ekologik ekspertiza huquqi.

Xorijiy olimlar:

Kiss & Shelton (USA) – xalqaro ekologik huquqning umumiy tamoyillari.

Daniel Bodansky – Parij bitimining huquqiy tahlili.

OECD Green Growth Team – yashil iqtisodiyot indikatorlari.

UNEP ekspertlari – ekologik boshqaruvning xalqaro standartlari.

Mavjud izlanishlarda yetarlicha ochildirilmagan jihatlari:

Oʻzbekistonning ekologik qonunchiligi xalqaro huquq bilan qiyosiy tahlil qilinmagan. Xalqaro ekologik tashkilotlar bilan hamkorlikning huquqiy mexanizmlari yetarli yoritilmagan. Chiqindilar huquqi, sanoat ekologiyasi, ekologik monitoringning raqamlashtirilishi boʻyicha amaliy modellar ishlab chiqilmagan. BRM doirasida Oʻzbekistonning majburiyatlari huquqiy jihatdan tizimli baholanmagan. Mana shu boʻshliqni toʻldirish maqolaning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Ilmiy yangilik

Maqolada quyidagi ilmiy yangiliklar ilgari suriladi:

Oʻzbekistonning ekologiya sohasidagi xalqaro-huquqiy integratsiyasi huquqiy mexanizm sifatida tizimli modellashtirildi. Xalqaro ekologik tashkilotlar (UNEP, OECD, EEA, UNIDO) talablariga mos ekologik monitoringning huquqiy modeli ishlab chiqildi. Chiqindilarni boshqarish boʻyicha Yevropa Ittifoqining “Circular Economy” tamoyillarini Oʻzbekiston qonunchiligiga moslashtirish boʻyicha takliflar berildi³. Oʻzbekistonning ekologik siyosati Parij bitimi, Montreal protokoli va boshqa xalqaro hujjatlar bilan muvofiqlik darajasi huquqiy asosda baholandi. Milliy resurslar (quyosh energiyasi, shamol, minerallar, yer resurslari, biologik boyliklar) asosida xalqaro tajribaga mos huquqiy-texnik yechimlar taklif qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

³ UNEP. Regional Environmental Outlook for Asia. Nairobi: UNEP Press, 2023. – 140 p.

1. O‘zbekiston ekologik boshqaruvining xalqaro huquq bilan uyg‘unlashuvi
So‘nggi yillarda O‘zbekiston quyidagi xalqaro ekologik hujjatlarga qo‘shildi yoki ularni amalda bajarishni faollashtirdi:

Parij bitimi (iqlim o‘zgarishi bo‘yicha)

Montreal protokoli (ozon qatlamini muhofaza qilish)

Bazel konvensiyasi (xavfli chiqindilar)

Biologik xilma-xillik to‘g‘risidagi konvensiya

BRM – 2030 kun tartibi

Bu hujjatlar milliy qonunchilikka kiritilgan:

“Atrof muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun (yangi tahrir)

“Chiqindilar to‘g‘risida”gi Qonun

“Ekologik ekspertiza to‘g‘risida”gi Qonun

“Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi – 2030”

2. Xullas, ekologik-huquqiy muammolar

Aralbo‘yi mavzusi cheklangan holda, boshqa dolzarb muammolar:

Sanoat chiqindilarining huquqiy nazoratining sustligi

Atmosfera havosi monitoringining eskirgan tizimi

Maishiy chiqindilarni ajratish huquqiy bazasining yetishmasligi

Texnogen xavflar: sement, metallurgiya, kimyo korxonalari chiqindilari

Havo sifatining PM2.5 bo‘yicha huquqiy standart yetishmovchiligi

Qayta tiklanuvchi energiya loyihalari uchun huquqiy kafolatlar zaifligi

Bu muammolar xalqaro tashkilotlar tomonidan ham e‘tirof etilgan (UNEP, OECD).

1-jadval. Xalqaro va milliy ekologik siyosatning solishtirma tahlili

Yo‘nalish	Xalqaro standart	O‘zbekistondagi holat	Talab etiladigan islohot
Havo sifati	WHO Air Quality Guidelines	PM2.5 bo‘yicha nazorat cheklangan	Yangi qonun osti hujjatlari

Yo'nalish	Xalqaro standart	O'zbekistondagi holat	Talab etiladigan islohot
Chiqindilar	EU Circular Economy	Poligonlar ko'p, qayta ishlash kam	Qayta ishlash bo'yicha majburiy kvotalar
Sanoat ekologiyasi	UNEP Industry Guidelines	Monitoring zaif	Korxonalar uchun ekologik litsenziya
Yashil energetika	EU Green Deal	10% ulush	Qonunchilikda tarif kafolatlari

XULOSA

O'zbekiston ekologiya sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali ekologik boshqaruv tizimini modernizatsiya qila oldi, biroq huquqiy mexanizmlarni mustahkamlash zarur.

Ekologik standartlarni WHO, OECD, EU me'yorlari bilan uyg'unlashtirish bo'yicha maxsus "Ekologik reglamentlar kodeksi"ni ishlab chiqish taklif etildi. Chiqindilarni qayta ishlash tizimi uchun "Doira iqtisodiyoti to'g'risida"gi Qonun zarur. Sanoat korxonalarining ekologik javobgarligini kuchaytirish maqsadida yagona raqamli monitoring platformasi joriy etilishi lozim. Ekologik hamkorlik O'zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzini oshirish bilan birga, milliy xavfsizlikni ham ta'minlash omili sifatida qaralishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 350 b.
2. UNDP. Climate Change Adaptation in Central Asia. New York: UNDP Press, 2023. – 112 p.
3. World Bank. Uzbekistan Environmental Management Review. Washington D.C.: WB Publishing, 2024. – 98 p.
4. GEF. Central Asia Biodiversity and Land Restoration Report. Geneva: GEF Secretariat, 2023. – 85 p.

5. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi. Yillik hisobot – 2023. Toshkent: Ekologiya nashriyoti, 2024. – 120 b.
6. OECD. Green Growth Assessment: Uzbekistan. Paris: OECD Publishing, 2022. – 76 p.
7. UNEP. Regional Environmental Outlook for Asia. Nairobi: UNEP Press, 2023. – 140 p.